

ДЕРЖАВНЕ ВТРУЧАННЯ В ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТНОЗДАТНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано стан фармацевтичного ринку України за обсягом аптечних продажів. Виявлено проблеми конкурентноздатності українських виробників. Обґрунтовано необхідність державного втручання в інвестиційні процеси фармацевтичного ринку України. Наведено варіанти вирішення виявлених проблем.

Ключові слова: конкурентноспроможність, державне втручання, фармацевтичний ринок України, фармацевтична промисловість.

The state of Ukraine's pharmaceutical market in terms of pharmaceutical sales. The problems of competitiveness of Ukrainian producers. The necessity of government intervention in the investment processes of the pharmaceutical market of Ukraine. There are various options for resolving the identified problems.

Keywords: competitiveness, public intervention, pharmaceutical market of Ukraine, the pharmaceutical industry.

Фармацевтична галузь дедалі більше привертає увагу засобів масової інформації, політичні сили, пересічних громадян, бо від її діяльності залежить один із головних показників життя – здоров'я. Епідемія грипу в Україні восени 2009 р. висвітила всю проблему недостатнього забезпечення лікарськими засобами, а особливо – вітчизняного виробництва. На жаль, на сьогодні достатньо гострою залишається проблема, яка полягає в задоволенні потреб громадян у доступних та якісних лікарських засобах, а також раціональному використанні цих засобів з метою вирішення найбільш соціально значущих проблем суспільства.

Але зацікавленість у вітчизняному виробництві ліків спричинена не лише ажіотажним зростанням продажів лікарських засобів під час епідемії грипу восени 2009 р., але й стабільним 20 % зростанням українського фармацевтичного ринку (найвищий показник серед країн Європи). За даними рейтингу американського інвестиційного фонду Daily Invest, українська фармацевтика посідає п'яте місце серед 30 найбільш сприятливих об'єктів для інвестування. Тому український фармацевтичний ринок став цікавим для світових консалтингових і інвестиційних груп. Така ситуація на фармацевтичному ринку України може бути могутнім стимулом для реструктуризації галузі, посилення конкуренції та переходу на технічні стандарти ЄС.

Метою статті є обґрунтування необхідності державного втручання в інвестиційні процеси фармацевтичного ринку України для підвищення конкурентноздатності вітчизняних фармацевтичних підприємств.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- проаналізувати стан фармацевтичного ринку України за обсягом аптечних продажів;
- виявити проблеми конкурентноздатності українських фармвиробників;
- обґрунтувати необхідність державного втручання в інвестиційні процеси фармацевтичного ринку

України.

Проблемі конкурентноздатності фармацевтичних підприємств присвячено праці таких науковців, як А. Громовик [3], З. Мнушко [4], Н. Діхтярьова [4]. Проте питання державного втручання в інвестиційні процеси фармацевтичного ринку як засіб підвищення конкурентноздатності вітчизняних підприємств не розглядалися.

За даними дослідження “Українська фармацевтична галузь – нові можливості для зростання” аналітичною компанією RNCOS, фармацевтичний ринок України обіцяє бути одним з найпривабливіших фармацевтичних ринків у світі. Аналітики вважають перспективи фармацевтичного ринку України досить позитивними завдяки низці реформ, запропонованих урядом країни. Такі фактори, як поширення медичного страхування та збільшення чистих доходів населення також відіграють важливу роль у зростанні ринку. Експерти вважають, що відсутність ефективного цінового контролю і високі прибутки залучать зарубіжних виробників ліків. Основною перешкодою для іноземних інвесторів залишається політична нестабільність у країні. Загалом очікується подальше зростання обсягу українського фармацевтичного ринку, який, за підрахунками аналітиків RNCOS, до 2015 р. перевищить 8,5 млрд дол. [9].

Фармацевтична промисловість – галузь економіки, пов'язана з дослідженням, розробкою, масовим виробництвом, вивченням ринку й розподілом лікарських засобів, переважно призначених для профілактики, полегшення й лікування хвороб [3]. Фармацевтичні компанії можуть працювати із дженериками або оригінальними (брендowanymi) препаратами. Вони є суб'єктами різноманітних законів і інструкцій щодо патентування лікарських засобів, клінічних і доклінічних випробувань, особливостей маркетингу готових до продажу продуктів. На сучасному етапі розвитку світової економіки фармацевтична промисловість є однією з найуспішніших і найвпливовіших галузей [6].

Фармацевтичний ринок – це потужний промисловий сектор, який входить до п'ятірки найбільш прибуткових галузей світового господарського комплексу. Фармацевтична галузь посідає значне місце і в економіці України, оскільки є важливим сегментом національного ринку, багато в чому визначає національну і оборонну безпеку країни, відрізняється великою наукоємністю і розвинутою кооперацією. На сьогодні фармацевтичний ринок України характеризується переважанням на ньому іноземних виробників. За результатами офіційного рейтингу ТОП – 30, організацій за обсягом аптекних продажів лікарських засобів у грошовому виразі в I кварталі 2010 р. місця серед фармацевтичних компаній розподілилися таким чином: 1. Berlin-Chemie/Menarini Group. 2. Фармак. 3. Sanofi-Aventis. 4. Nicomed. 5. Дарниця. 6. Артеріум корпорація. 7. КРКА. 8. Servier. 9. Sandoz. 10. Gedeon Richter. 11. Здоров'я. 12. Борщагівський ХФЗ. 13. Neel. 14. Glaxo Smith Kline. 15. Bayer Consumer Care. 16. Boehringer Ingelheim. 17. Стада-Нижфарм. 18. Actavis Group. 19. Bittner. 20. Ratiopharm. 21. Київський вітамінний завод. 22. Solvay Pharmaceuticals. 23. BionoricaBayer. 24. Schering Pharma. 25. ІнтерХім. 26. Zentiva. 27. Kusum Healthcare. 28. Sopharma. 29. Mili Healthcare. 30. MSD [7].

Серед найбільших компаній лідером за обсягом аптекних продажів ЛЗ у грошовому виразі за підсумками першого кварталу 2010 р. була компанія “Berlin-Chemie/Menarini Group”. Другу сходинку посів вітчизняний фармацевтичний виробник “Фармак”. Відзначимо, що в рамках представленої ТОП-30 більше половини учасників продемонстрували випередження загальноринкового розвитку. У першому кварталі 2010 р. сумарно ТОП-30 організацій акумулювали 56,5 % загального обсягу аптекних продажів ЛЗ у грошовому вираженні [4].

Вітчизняні виробники в ТОП-листі фармацевтичних компаній на ринку України за обсягом аптекних продажів ЛС у грошовому виразі в першому кварталі 2010 р. займають тільки 30 % від загальної кількості представлених фармацевтичних компаній, а в першу десятку увійшли тільки три вітчизняні компанії. Це говорить про те, що український фармацевтичний ринок належить іноземним фармацевтичним компаніям, з якими вітчизняним компаніям важко конкурувати навіть на власному ринку, не говорячи вже про світовий фармацевтичний ринок.

Значною мірою на конкурентоздатність фірми впливає конкурентно-спроможність її товару. Звичайно під конкурентноспроможністю товару розуміють якусь відносну інтегральну характеристику, яка відображає його відмінність від товару-конкурента і, відповідно, визначає його привабливість в очах споживача [Там же]. На наш погляд, українські фармацевтичні компанії зможуть підвищити конкурентноспроможність своїх товарів, тільки залучивши додаткові інвестиційні ресурси. Конкурентноспроможні товари дозволять підвищити конкурентоздатність як окремого хіміко-фармацевтичного підприємства, так і української фармацевтичної галузі. Розвиток вітчизняної фармацевтичної галузі приведе до зального підйому економіки України. Збереження наукової бази, гармонізація стандартів з розробки та виробництва лікарських засобів з міжнародними вимогами, стимулювання розробки і виробництва інноваційних лікарських засобів і підтримка експорту українських ліків, здійснення технологічного переозброєння фармацевтичної галузі, удосконалення інформаційної інфраструктури галузі – все це створює довгострокову основу для конкурентної переваги вітчизняних хіміко-фармацевтичних підприємств і сприяє посиленню їх конкурентноспроможності як на українському, так і на міжнародному ринку. Для активізації конкурентних переваг української фармацевтичної галузі потрібно залучити чималі інвестиційні ресурси.

Інвестиційний процес як і перехід економіки до нового якісного стану в цілому потребує чіткого механізму безпосереднього державного регулювання. Не можна залишати поза увагою той факт, що державне втручання в інвестиційні процеси має як негативні, так і позитивні наслідки, але роль держави в обох випадках настільки важлива, що її необхідно вважати одним з головних факторів впливу на інвестиційну активність.

Інвестиційна діяльність не може бути процесом, що саморегулюється, тому особливо в умовах розвитку ринкової економіки державне регулювання інвестиційної діяльності стає актуальним питанням. Інакше, розвиваючись хаотично, інвестиційні процеси не дозволяли б державі досягати тактичних, а тим більше стратегічних завдань при вирішенні загальноекономічних і соціальних питань.

Державне регулювання інвестиційного процесу – це система заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правоздатними державними установами для стимулювання інвестиційної активності і на цій основі економічного зростання. Ринковий механізм передбачає свободу господарського вибору та свободу господарської дії відповідно до цілей і завдань господарюючого суб'єкта. Законодавче регулювання інвестиційного процесу покликане не скасовувати принципи і механізми ринкового господарювання і не замінювати їх директивним управлінням, а навпаки, сприяти створенню сприятливих умов для активізації інвестиційної діяльності господарюючих суб'єктів на основі ринкового механізму [2].

Формами державного регулювання інвестиційної діяльності є такі: визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування, податкове регулювання інвестиційної діяльності, регулювання інвестиційної діяльності через надання фінансової допомоги інвесторам, проведення відповідної кредитної та амортизаційної політики, регулювання участі інвесторів у приватизації, регулювання форм і умов фінансового інвестування, експертиза інвестиційних проектів у процесі державних інвестиційних програм, забезпечення захисту інвестицій, регламентування умов вивозу капіталу для здійснення інвестицій за кордоном [5].

Також держава може вплинути на українську фармацевтичну галузь, використавши систему державних замовлень. Це допоможе підтримати українську фармацевтичну галузь та відродити вітчизняну фармацевтичну науку. Потрібно визначити потребу по державних програмах боротьби із соціальнонебезпечними захворюваннями, цукровим діабетом, після чого держава буде розміщувати замовлення на необхідні ліки. Перевагу при виборі виконавців державного замовлення необхідно надавати вітчизняним фармацевтичним виробникам. За умов державного замовлення виробник зможе не тільки винайти оригінальні препарати для потреб власної держави, але й продавати за кордон, адже вони будуть упевнені, що інвестиції в розробку оригінального препарату будуть гарантовано повернуті, бо ці гарантії буде надавати держава.

Ще одним варіантом може бути приклад Російської Федерації, де затверджено Стратегію розвитку фармацевтичної промисловості Російської Федерації на період до 2020 р. У цій стратегії враховано зауваження та пропозиції зацікавлених відомств, у тому числі Міноборони Росії, Мінекономрозвитку Росії і ФАС Росії. Також остаточна версія Стратегії включає пропозиції суб'єктів Російської Федерації з розвитку регіональних фармацевтичних кластерів. Відповідно до Доручення Уряду Російської Федерації, до Стратегії увійшов перелік МНН (міжнародних непатентованих найменувань) лікарських засобів, що не виробляються на території Російської Федерації, виробництво яких має бути налагоджене в країні.

Основна мета Стратегії розвитку фармацевтичної промисловості Російської Федерації на період до 2020 р. – це перехід на інноваційну модель розвитку фармацевтичної промисловості Російської Федерації.

Завдання, які повинна вирішити дана стратегія, такі:

1. Збільшення забезпеченості населення, установ системи охорони здоров'я та Збройних Сил Російської Федерації життєво необхідними і важливими лікарськими засобами вітчизняного виробництва, а також лікарськими засобами для лікування рідкісних захворювань.

2. Підвищення конкурентноспроможності вітчизняної фармацевтичної промисловості шляхом гармонізації російських стандартів з розробки та виробництва лікарських засобів до міжнародних вимог.

3. Стимулювання розробки та виробництва інноваційних лікарських засобів і підтримка експорту російських ліків, у тому числі за рахунок вироблення додаткових механізмів фінансування оригінальних розробок.

4. Захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та вирівнювання умов доступу на ринок для вітчизняних і зарубіжних виробників.

5. Здійснення технологічного переозброєння російської фармацевтичної галузі.

6. Удосконалення системи підтвердження відповідності якості лікарських засобів, включаючи заходи з усунення надлишкових адміністративних бар'єрів з реєстрації вітчизняних ліків і забезпечення належного контролю за їх якістю.

7. Удосконалення системи підготовки фахівців для фармацевтичної промисловості, в тому числі створення нових програм навчання відповідно до міжнародних стандартів.

Очікувані кінцеві результати реалізації Стратегії такі:

1. Збільшення частки продукції вітчизняного виробництва в загальному обсязі споживання на внутрішньому ринку до 50 % у вартісному виразі до 2020 р.

2. Зміна номенклатури лікарських препаратів, що реалізуються на території Російської Федерації, в тому числі збільшення частки інноваційних препаратів до 60 % у вартісному вираженні.

3. Збільшення експорту фармацевтичної продукції у 8 разів порівняно з 2009 р.

4. Забезпечення лікарської безпеки Російської Федерації згідно з переліком життєво необхідних і найважливіших лікарських засобів.

5. Стимулювання організації виробництва фармацевтичних субстанцій на території Російської Федерації в розмірі, необхідному для забезпечення випуску 50 % готових лікарських форм у грошовому вираженні, включаючи не менше 85 % за номенклатурою зі списку стратегічних ЛЗ [8].

Використання подібного досвіду в Україні дозволить фармацевтичній галузі України розвиватися та сприятиме створенню сучасної високотехнологічної фармацевтичної промисловості за стандартами GMP, що дозволить вітчизняним фармацевтичним підприємствам гідно конкурувати на власному і іноземних ринках.

Стан інвестиційної активності у фармацевтичній галузі має суттєвий вплив як на діяльність фармацевтичних компаній, так і на загальний стан економіки України. Основне завдання реалізації державної політики у сфері підтримки розвитку фармацевтичної галузі в Україні полягає у сприянні активізації інвестиційної підтримки вітчизняних фармацевтичних підприємств, пошуку нових форм і механізмів їх здійснення, створенню сприятливого інвестиційного клімату як гарантії консолідації зусиль у напрямку поглиблення співробітництва з внутрішніми та зовнішніми інвесторами та участі в міжнародних проектах.

На активізацію інвестиційних процесів була спрямована “Концепція регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки”, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 1995 р., яка визначає основні напрямки державної інвестиційної політики з урахуванням реальної економічної ситуації, перспектив залучення інвестицій та їх використання. У “Концепції регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки” метою державної інвестиційної політики визначається створення конкурентного середовища, реалізація програм структурної перебудови економіки України, спрямування інвестицій у пріоритетні галузі та програми [1].

Велике значення, особливо в умовах різноманітності форм власності, мають гарантії прав і захист інвестицій. В основі законодавства про інвестиційну діяльність держава повинна гарантувати стабільність прав суб'єктів цієї діяльності. У разі прийняття державними органами актів щодо прав інвесторів і учасників інвестиційної діяльності завдані їм збитки (у тому числі неоподатковані доходи) відшкодуватимуться цими органами за рішенням суду чи арбітражу.

Таким чином можна зробити висновок, що державне втручання в інвестиційні процеси фармацевтичного ринку України необхідне для захисту вітчизняного виробника в конкурентній боротьбі і для досягнення стратегічної мети фармацевтичної галузі – збереження здоров'я громадян України.

У подальших наукових працях розглядатимуться питання активізації інвестиційної активності на фармацевтичному ринку України.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України “Про концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки ” від 1 червня 1995 р. – № 384/95. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Барбаумов В. Е. Финансовые инвестиции / В. Е. Барбаумов. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 544 с.
3. Громовик А. В. Менеджмент і маркетинг у фармацевтичній промисловості / А. В. Громовик. – М. : Дело, 2007.
4. Мнушко З. М. Менеджмент та маркетинг у фармації. “Маркетинг у фармації” : підручник [для фарм. вузів і факультетів] / З. М. Мнушко, Н. М. Діхтярьова. – Х. : Основа ; Вид-во УкрФА, 1999. – Ч. II. – 288 с.
5. Музиченко А. С. Інвестиційна діяльність в Україні : [навч. посіб.] / А. С. Музиченко. – К. : Кондор, 2005. – 406 с.
6. Нешиной А. С. Инвестиции / А. С. Нешиной. – М. : Дашков и К, 2007. – 372 с.
7. Офіційний сайт газети “Аптека”. – Режим доступу : <http://www.apteka.ua>
8. Стратегия развития фармацевтической промышленности Российской Федерации на период до 2020 года. – Режим доступу : <http://www.pharma2020.ru>
9. RNCOS Industry Markers Solutions official site. – Режим доступу : <http://www.rncos.com>

Надійшла до редколегії 24.09.2010 р.